KLIIMAMINISTEERIUM

KlimS energeetika töörühma kohtumine

Tallinn 06. detsember 2023

Algus kell 13:00 lõpp kell 16:36

Juhatas: Timo Tatar
Protokollis: Rita Välja (Civitta Eesti AS)

Võtsid osa: Airi Andresson (Tallinna Strateegiakeskus), Mihkel Annus (Taastuvenergia Koda), Denis Baranov (Pangaliit), Anneli Ivanov (Pangaliit), Ott Kasuri (Linnade ja Valdade Liit), Siim Kiisler (Parempoolsed), Aivar Kokk (Isamaa), Rando Kängsepp (Rahandusministeerium), Reigo Lehtla (Linnade ja Valdade Liit), Mihkel Loorits (Kaamos Energy), Erik Moora (Eestimaa Looduse Fond), Irje Möldre (Kliimaministeerium), Merilyn Möls (Kliimaministeerium), Ingrid Nielsen (Keskkonnaühenduste Koda), Argo Rosin (TalTech), Silver Sillak (Kliimaministeerium), Stanislav Stõkov (Keskkonnauuringute Keskus), Andres Tropp (Eesti Energia), Kalle Toomet (Linnade ja Valdade Liit), Siim Umbleja (Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing), Johanna Vahtra (Kunstiakadeemia), Sander Vaikma (Eesti Energeetikatöötajate Ametiühingute Liit), Mati Valgepea (Keskkonnaagentuur), Tõnis Vare (Elektritööstuse Liit), Maria Värton (Kliimaministeerium), Olev Tinn (Rohelised)

Veebis: Andres Annuk (Maaülikool), Aivi Aolaid-Aas (Kliimaministeerium), Jaanus Arukaevu, Anastassia Batulin, Annabel Pops, Helena Gailan (Kliimaministeerium), Karlis Goldstein (Kliimaministeerium), Jaano Haidla (Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit), Andri Haran (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium), Karl Järvsalu (SmartCap), Maarja-Liisa Kapaun, Liis Kilk, Raul Kotov (Eesti Gaas), Anna-Liisa Kotsjuba (Kliimaministeerium), Kadi Kõiv (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium), Mari Lahtmets (Rahandusministeerium), Kristjan Lepp (Kliimaministeerium), Ketli Lindus (Kliimaministeerium), Ando Möldre (Eesti Energia), Pärtel Niitaru (Kliimaministeerium), Reesi-Reena Runnel (Kliimaministeerium), Martin Ruul (Keskkonnauuringute Keskus), Kairi Terreping, Toomas Uibo (Eesti 200), Sille Uusna-Rannap, Rein Vaks (Kliimaministeerium).

Päevakord

1. Kasvuhoonegaaside heite ja prognooside tutvustus
2. Kliimaseaduse eesmärgid ning ootused energeetika töörühmale
3. Energiamajanduse eesmärkide, stsenaariumide ja kavandatud tegevuste tutvustus (kuna esimesed kaks päevakorra punkti võtsid palju aega, jäi ettekanne ära, kuid vastavad slaidid on töörühmale saadetud)
4. Kliimaseaduse roll energiapoliitika kujundamisel ja arutelu

1. **Kasvuhoonegaaside heite ja prognooside tutvustus, Stanislav Štõkov (Eesti Keskkonnauuringute Keskus)**

Tutvustab inventuuri, üldandmete ülevaadet. KHG heite prognoos on koostatud olemasolevate meetmete alusel ja meetmed on tegevuse-, mitte eesmärgipõhised. Uuendatud prognoose tutvustatakse ilmselt 19. detsembril.

Ettekande slaidi saadetud

Arutelu:

- Eestis on kasutuses biogaas ja EL soovib, et 2030 aastal seda enam ei kasutataks. Mis saab?

Biogaasi läbimõtestamisega tegeletakse Kliimaministeeriumis. Biogaasil on väga suur roll ja see on ka eesmärkides sees. ELi vaates nähakse biogaasi kasutust tööstuses ja energiatootmises. Eesti mõistes tuleb pilt ette saada, kuhu ja millistel tingimustel biogaasi tuleb suunata.

- Kas meie riik on tegelenud sellega, et KHG CO2 kvoodi hind oleks mõistlik? Kunagi lepiti kokku, et üle 27 euro ei tõuse.

Eesti Energia hinnastamise üks põhikomponent on CO2 hind.

- Kas biogaas/biometaan mõjutab prognoosi?

Ei mõjuta.

- Taastuvenergia toetused - pole sees ühtegi kavandatavat taastuvenergia toetust.

Jah, KHG arvestuses on hetkel kehtivad andmed, kuid on pidevalt täienev protsess. Siseriiklikult uuendame andmeid igal aastal, Euroopa Komisjonile lähevad uuendatud KHG inventuuri ja prognooside andmed üle aasta.

2. **Kliimaseaduse eesmärgid ning ootused energeetika töörühmale, Silver Sillak, (Kliimaministeeriumi Kliimaosakond)**

Mida kliimaseadus sätestab:

- kliimapoliitika eesmärke kümnendi täpsusega (kui võimalik, siis ka sektori täpsusega);
- kliimapoliitika põhimõtete kujundamist;
- eesmärkide täitmise vastutuse jaotust;
- kliimapoliitika rahastamise ja riigieelarve kujundamise kooskõlastust;
- püsiva seiremehhanismi eesmärkide täitmise üle;
- aruandlust ning selleks vajalike andmete kättesaadavuse korda;
- alust sotsiaalmajanduslike mõjude hindamiseks.

Kliimaseaduse koostamise ajakava:

Aeg	Tegevus
september–oktoober 2023	VTK avalik konsultatsioon
oktoober–november 2023	VTK avaliku konsultatsiooni tulemuste alusel eelnõu koostamise ajakava ja protsessi ajakohastamine
november 2023–aprill 2024	Eelnõu koostamise konsultatsioonid valdkondlikes töörühmades, Kliimanõukogus ja juhtrühmas
veebruar 2024	Arvamusrännaku läbiviimine üle Eesti
märts 2024	Ministri maakondlikud visiidid
aprill 2024	Seaduseelnõu koostamine ja kooskõlastamine
juuni 2024	Seaduseelnõu Vabariigi Valitsusele esitamine
september 2024	Menetlus Riigikogus
jaanuar 2025	Eeldatav jõustumine

Töörühmad:

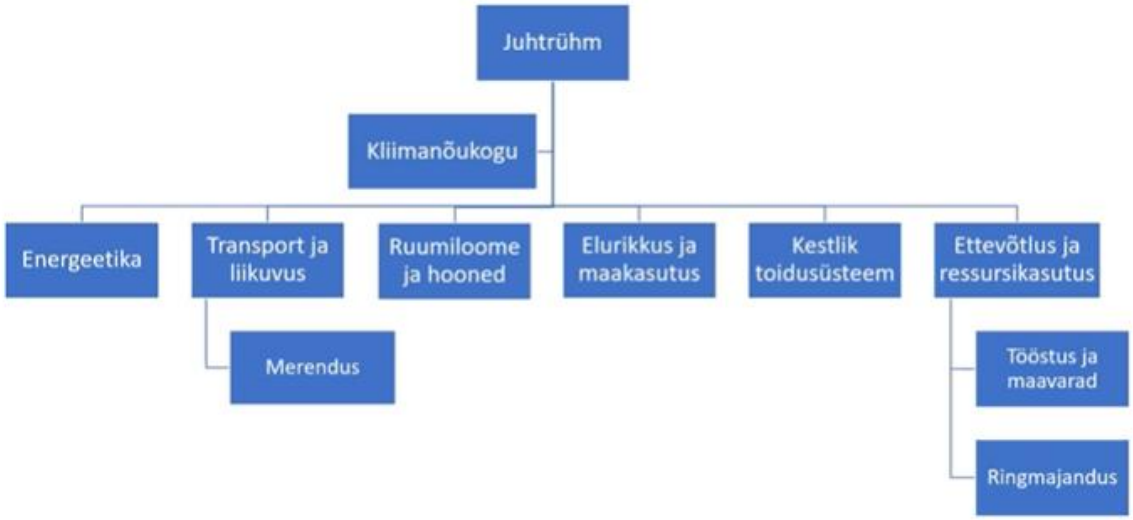

Osapoolte rollid:

Kliimaseaduse koostamise põhimõtted:

- oleme teaduspõhised
- lähtume riiklikest KHG inventuuridest ja prognoosidest
- me ei lähe juba võetud eesmärke lõdvendama
- kõik sektorid panustavad
- edendame õiglast üleminekut enim mõjutanud sektorites ja piirkondades
- võtame arvesse Eesti õiglast panus globaalselt ja ajalooliselt
- edendame põlvkondadevahelist õiglust

- eelistame lahendusi, mis on kulutõhusad ja toetavad nii KHG heite vähendamist, kliimamuutustega kohanemise võimekuse tõstmist kui ka elurikkuse hoidmist
- lähtume energia- ja jäätmehierargiast
- otsime uusi majanduse konkurentsivõime tõstmise võimalusi
- tagame rohelise strateegilise autonoomia

Olemasolevad kliimaeesmärgid energeetikas:

Heitkoguse ühikutega kauplemise süsteem (HKS)	Jõupingutuste jagamise määrus (JJM)
• EL eesmärk on vähendada heidet 62% võrreldes 2005. aastaga • Kehtib üle 20 MW käitistele • Riiklik eesmärk puudub	• Eesti eesmärk on vähendada heidet 24% võrreldes 2005. aastaga • Kehtib tervikuna väikeenergeetikale (alla 20 MW käitistele), transpordile, põllumajandusele, tööstusele ja jäätme-majandusele

Töörühma kohtumiste oodatavad väljundid:
- sektori KHG heite vähendamise eesmärgid
- kliimaseaduses sätestatavad põhimõtted ja tegevussuunad
- sektori potentsiaal (lisameetmete alused) KHG heidet vähendada
- võimalusd sektori konkurentsivõime tõstmiseks
- vajadused sektori potentsiaali ja võimaluste elluviimiseks

Arutelu:
- Vaja täpsustada, millise ajavahemiku kohta oleks mõistlik eesmärke seada
- Liiga palju lähtume poliitilisest vaatest, mitte reaalsest elust. Teeme liiga palju ideoloogilisi otsuseid, mille koormust ühiskond pikas perspektiivis välja ei kannaks. EL-is riigid vähendavad oma kliimaeesmärke samal põhjusel, et ühiskond ei kanna nii kiiret protsessi välja.
- Kui töörühm teeb ettepanekud, mis jagatakse kliimanõukogu ja juhtrühmaga ja nemad annavad oma hinnangu, siis kes otsustab?

Seadusesse lähevad kirja need ettepanekud, mida juhtrühm mõistlikumaks peab ja muudesse seadustesse lisatakse võimalusel see info, mida kliimaseadusesse ei ole mõistlik lisada.

- Mida tähendab energiahierarhia?

See on üks ettepanek sarnaselt jäätmehierarhiale, EL tasandilt. Kui on võimalik tõhusust suurendada ja tarbimist vähendada, siis järgime seda. Kui ei ole võimalik tarbimist vähendada, siis tuleb energiataset tõsta.

- Kuna väga suur osa regulatsioonidest on EL tasandil juba loodud, siis osad nimetatud põhimõtted paistavad mittevajalikud. Eesti meetmed peaksid olema sünkroonis EL regulatsioonide ja eesmärkidega.

Kliimaseadusega me ei vaata ainult ELi poolt määratud 2030. aastani kehtivat vaadet, vaid kaugemale. ELi regulatsiooni jaoks tuleb info liikmesriikidelt. Hetkel on küsimus selles, kas lähtume praegusest raamistikust ja viime sellest lähtuvalt oma eesmärgid vastavusse või meil on eelis, et teame, kuidas meil on kõige mõistlikum liikuda ja oleme valmis läbirääkimisteks.

- Esimesel kohtumisel on jutt, et töörühm teeb ettepanekud. Kui töörühmal ei ole ühist seisukohta, otsustab nõukogu/juhtrühm. Hetkel on kohal 50+ inimest - kas töörühm ongi

nii suur ja kas nii suure hulga vahel on võimalik leida konsensus? Kas siis jääbki tegelikuks otsustajaks nõukogu/juhtrühm, enne Riigikogu?

Kuna see on kaasamise üritus, siis see sõltub ühiste kokkulepete leidmine palju ka osalejatest. Praegu kogume erinevaid mõtteid.

- Kas sotsiaalmajanduslike mõjude analüüsi saaks enne otsustamist ära teha?

Jaa, kindlasti peab. Küsimus on selles, kui detailselt Kliimaministeerium mõjuhinnangut teha saab. Olulisemate meetmete mõjuhinnangud on olemas ja lisaks on lisameetmete uuringud tellimisel. Seadusesse meetmed kirja ei panda, pigem eesmärgid. Kliimaseadus kui suunanäitaja.

- Kes seaduse projekti kokku kirjutab? Või on see juba olemas ja saaks näha?

Seaduse projekt ei ole valmis kirjutatud, Kliimaministeerium kogub sisendit töörühmade kaudu.

- Kui kodumajapidamine läheb samuti JJMi alla, siis kas neil on reaalne kohustus eesmärgi täitmisele oma panus anda?

Meie pädevuses ei ole eraisikutele kohustusi panna.

- Kui prognooside põhjal me peaksime nulli jõudma, aga reaalselt siiski ei jõuta, siis mis saab?

Jõukamad riigid peaksid kliimaneutraalsed olema aastaks 2040 või varem. 2050 aastaks peaks siiski olema võimalik heide/sidumine tasakaalu viia.

- Mis juhtub siis, kui EL tasemele ootused on n-ö “lahjemad” kui eesmärgid, mis Eesti endale seab?

Peame arutama, mis on Eesti riigile kasulikum ja parem. EL tuleb 2040 aasta kliima seisukohaga välja uue aasta alguses ja püüame selleks ajaks oma põhimõtetega valmis saada ja ehk õnnestub meil omalt poolt mõju avaldada.

3. **Kliimaseaduse roll energiapoliitika kujundamisel ja arutelu, Timo Tatar (Kliimaministeeriumi energeetika ja maavarade asekantsler)**

Arutelu küsimused:

1. **Kas energiasektorile on põhjendatud siseriikliku vahe-eesmärgi (HKS+JJM) seadmine aastaks 2030 ja edasi? Kas see peaks olema siduv või indikatiivne?**
   2021 = 5,5 mln tCO2ekv, 2030=1,85 mln tCO2ekv ehk 2021-2030 vähenemine 66%

- Siduv eesmärk tähendab seda, et riik hakkab eesmärkide poole liikumise nimel sekkuvamaid meetmeid välja töötama.
- Kui täna teadaolevad meetmed jätkuvad, siis jõuame 1,85 mln tCO2ekv-le.
- Kui me põhjustame surve, et ettevõtted peavad tegema suuri investeeringuid, mis teatud maalt ei ole võimalikud, siis peaks riik sekkuma (et loodaks suuremat rikkust, mitte suuremat vaesust).
- Kui siduvad näidikud seada, siis sellised, mis kohaneksid kriisidega.
- Põlevkivielekter sureb niipea, kui tuleb asemele taastuvenergia võimalus.
- Sektorid ei ole võrdsed - nt põllumajandus ja transport, kus kokkuhoiu saavutamine on ülikeeruline. Kõikide valdkondade lähenemine sõltub energiast ja elektrist. Kui on võtta puhas energia, siis tuleb transpordis dekarboniseerimine väga kiiresti.

- Kui energeetikasse korraga palju investeerida, viib see hinna üles - kaotame konkurentsieelise?
- Kas Eesti sisese seadusega kavandatav õiguskindlus energeetika sektorile on ikka korrektne eesmärk, kui valdav enamus energeetikasektori regulatsioonist tuleneb EL HKS regulatsioonist, mille muutmist Eesti ei saa garanteerida? Ehk HKS-ga seotud käitistele ei saa Eesti seadusandlus anda garantiid õiguslikus mõttes.
- Baasküsimus ei ole ühe või teise 'eesmärgi paikasättimine', vaid see, kuidas asetub Eesti kliimaseadus EL energia- ja kliimapoliitikasse. Seega esmalt tuleks kokku leppida, kas Eesti toimetab ka edaspidi sünkroonis EL-iga või seab endale kõrgemat/kiiremat eesmärki.
- Diskussioonis unustatakse ära, et Eestis on juba energiamajanduse korraldamise seaduses siduv kohustus, et 2030. aastal toodetakse Eestis vähemalt sama palju taastuvelektrit kui Eestis elektrit tarbitakse. Sellest ambitsioonikamat seadusesse pandud eesmärki ei ole teistes EL liikmesriikides. Seega ei vaja taastuvelektri tootmise suurendamine Eestis ühtegi uut seadusesse pandud eesmärki.
- Hooned sellest prognoosist väljas, ainult elektri ja soojuse tootjad.
- Tasakaalustatud areng on teistes riikides eesmärgiks, meil see, et kõik loodavad energeetika peale, kus see mõistlik piir on? Eesmärgid peaksid olema seotud majandusarenguga (majanduskasvul investeeritakse rohkem energeetikasse), erasektor peaks toimetama mitte riigi poolt tõugatud majandusel, kui põhjustame surve investeeringukohustusena peab riik selle osaliselt ise katma rikkamate arvelt, see toob ka rikkamate võimekuse alla. Tuleks mitte joosta veduri ees, vaid sellest kinni hoida ja hoogu anda. Eesti siseturg ei ole piisav.
- Energeetika kalliduse lahendamisega ei pea muid asju enam toteerima (seejuures jäädes keskkonnanõuete juurde).
- HKS-s ei pea riik midagi vahendama, pookides sellele juurde õiguslikult siduvaid rahvuslikke meetmeid moonutaksime piiriülest konkurentsi. Kui suudame TE100% elektris täita on HKS heite teema energeetikas maas.
- Koondsüsiniku eelarvet vaja, euroopa norm
- Kiirustamine ei ole hea. EL regulatsioon ei tohiks olla lahjem, kui EV regulatsioon ehk EV regulatsioon peaks olema EL graafikus.

2. **Milliseid poliitilisi otsuseid-tegevusi kliimaseadusest ootate, et see annaks kindluse vajalikeks investeeringuteks, et jõuaksime energiasektoris konkurentsivõimeliselt kliimaneutraalsuseni? Millistest finantsallikatest neid kaetakse, milline on seotud mõju energia jm hindadele? Mis tingimustel on energiasektor valmis tegema vajalikke investeeringuid turupõhiselt?**

- Üleriigiliste siduvate süsinikneutraalsete vahe-eesmärkide seadmine; sektori spetsiifiliste alam-eesmärkide seadmine; süsiniku jälje mõõtmise ja aruandluskohustuse seadmine ettevõtetele;
- Ettevõtlustoetus, millega kliimaneutraalsuse poole jõuda. Investeerimisfondid on olemas, aga need võiksid rohkem sihtotstarbeliselt suunatud olla, et energiahinnad läheksid alla.
- Peame välja mõtlema, mis riiki me tahame. Tarbijana ei ole mõistlik kinni maksta tuuleparki, mida talvel külmaga kasutada ei saa.
- CO2 emissiooni jaoks on ettepanekud suurepärased, aga kliimaseadus pole see subjekt, millega seda probleemi lahendada. Kliimaseadusel ei ole energeetika valdkonnas funktsiooni.
- Kliimaseadusega ei tasu ainult KHG teemat puudutada, aga ka salvestusturgu või juhitava energia turgu.
- Kaks võimalust: kas paneme kõik teemad kliimaseadusesse või teeme lihtsa baasseaduse ja detaile täpsustame eriseadustega.
- Üks põhimõte, mille peaks kliimaseadusesse sisse kirjutama: riik ei anna fossiilsete kütuste investeeringuteks õigluslikku kindlust.

- Kliimaseadus peab arvestama energiajulgeolekuga ja vastupidi.
- Kliimaseadus peaks ELi üldisi vahendeid ja võimalikke rahavoogusid vaatama, mis avanevad ja toetavad.
- Kliimaseaduse tegemine oma riigi näo järgi, olles konkurentsivõimeline, et suudaksime oma nägemusi ja ideid paremini maha müüa nii majanduslikus kui ka poliitilises plaanis. Mõte on selles, et kliimaseadus tohiks Eesti ühiskonda koormata ja et meie ühiskonna liikmed ei maksaks eesmärke täies mahus kinni (vaid solidaarselt ELiga).
- Kliimaministeerium: Kliimaseadus jääb üldiseks, kuid rohkemate ettepanekutega saab süsteemi terviklikult käima lükata. Kliimaseadus oleks suunisena riigile endale, kuhu riigieelarvelisi vahendeid suunata.
- Kliimaseadus peab ette nägema kriisiolukorra erisused. Hea alternatiiv kriisiolukordade jaoks on põlevkiviõli, mida on lihtne transportida ja hoiustada, ja mille ressurss peaks olema tagatud.
- V. Lahtvee ettepanek: ettevõtete tegevuslubade lõpetamine kui eesmärki ei täida jms ettepanekud, saadab kirjalikult.
- Prääник on see, mis edasi viib, keegi ei julge investeerida trahvi ähvardusel
- Oluline on otsus liikuda KHG vähendamise poole
- Keegi peab kinni maksma juhitava võimsuse, see on vale, et päikseparke kinni maksame. Eesti majandusele on kõige olulisem, mis hinnaga energia tuleb, Eleringil täna seda kohustust pole.
- Eleringi seisukoht, et juhitavaid enne 2037 ei teki on jama, EE plaanib investeerida, Elering peaks Kiisa maha müüma (seda ei peaks direktiivi kohaselt olemas olemagi). KlimS on määratud CO2 emissioonide vähendamiseks ja Lahtvee ettepanekud ses osas head, KlimS ei tekita jätkusuutlikku energiatootmist. KlimS puudub funktsioon energeetikas.
- Elering lähtub tootjate andmetest
- KlimS pigem eesmärk tuua ja muu valdkonna arengukavas või teekaardis. Riik võtab kohustuse kiirendamisega ja see tuleb kompenseerida.
- Riik ei anna fossiilkütustel tegevustele õiguskindlust. ETS tapab ise selle ära.
- KlimS peab arvestama ka energiajulgeolekuga. Oluliseks muutuvad kriisiolukorrad. Hajaenergeetika juures põlevkiviõli on üks ressurss kriisiolukorras. See peab olema tagatud, lihtne transportida ja hoiustada. Sihistatud lahendused sektorite CO2 vähendamisele.
- KlimS peaks olema pigem suunis, kuhu peaks riik raha suunama.
- Ambitsioon peab jääma, juhitav võimsus peaks ka olema kliimaneutraalne.
- Energiajulgeolek peab arvestama ka kliimaraamistikuga
- Eesti riik ei investeeri enam põlevkivi energeetikasse, samas Eesti riik ostab koguaeg põlevkivielektrit.

3. **Kas energiatootmises oleks kasulik seada eesmärk jõuda kliima- ja/või süsinikneutraalsuseni enne 2050. aastat (2035, 2040) ja kuidas täpsemalt? Kas teistest liikmesriikidest tublim olemine võiks olla konkurentsieelis tulevikus?**
   - Oleme vastu kiirustamisele. Kui EL tasemel regulatsioon oleks lahkem, siis saab Eestis nõuded kangemaks keerata. Konkurentsieelis peab olema selge.
   - Kui kiirendada protsesse, siis äkki just saab hinnad alla tuua. Mitmed ettevõtted on püstitanud endale suuremad eesmärgid. Kas see on utoopiline või on raamid teised.
   - Tuulikute ülespanek - kas siin loeb ka see, kes kiiremini ja esimesena need valmis teeb? Soomel on ambitsioonikad tuulikute paigaldamise plaanid ja nad on jõudnud olukorda, kus tarbimine ei jõua järele. Sama olukord on varsti ka meile jõudmas, kuna tuuleparkide ehituslubasid on välja antud palju.
   - Kas ja mis hinnaga saab energeetikas eesmärki täita?

4. **Kuidas tagada paindlikkus erinevate muutustega (nt Euroopa Komisjoni uued eesmärgid) toimetulekuks, mis võivad kliimaseaduse elluviimist mõjutada?**

- Kui EL-ilt tulevad siduvad nõuded, siis tuleb meil neid igal juhul arvestada. Seadusesse võiks sisse kirjutada, et eesmärgid tuleb üle vaadata mingi aja tagant.
- kliimamuutuse eesmärgid on samuti erinevad. Mõne väiksema riigi majandus ei ole võimeline välja kandma oma osa ilma ELi toetuseta.
- Esmalt tuleks kokku leppida kas Eesti toimetab ka edaspidi sünkroonis EL-iga või seab endale kõrgemat/kiiremat eesmärki.
- Eesmärkidele peavad tegevused järgnema. Millisel riigil on nii ambitsioonikad eesmärgid? U 5 riigil, sh Portugal, Austria, Taani. Kas riigis tervikuna tasub see risk võtta? Ettevõtted võivad olla alati ambitsioonikamad.
- Soomlased ja teised panevad tuulikuid, kas loeb, kes esimene, võidab. Tarbimise kasvul tasuv. Keskkonnaagentuuri lehel tuuleprojektide ülevaade, tänaste projektide mahus pole aga tarbijat.
- Kliimaseadusesse võiks panna otsuse, et Eesti riik peab enne kuupäeva X maha müüma kogu oma omanduse fossiilkütustega seotud ettevõtetes, vähemalt: (Eesti Energia vähemalt põlevkivi kasutav Enefit Power); Elering (vähemalt maagaasivõrk); Eesti Varude Keskus (vedelkütuste varu).
- Üks õlitehas on suurema heitega, kui 2030-ks seatav eesmärk. Võiks olla sektoritele puhver ühiskonnale toimetamiseks.
- Süsiniku sidumise ja salvestamise eesmärke ei seata? 2040 EL raamistikus sidumine tuleb välja. Maakasutuse sidumine probleemne põllumajanduses ja seda seob LULUCF.
- Konkurentsivõime parandamise vastust pole, maksumaksjalt raha kogumisel peab ta tundma, et elu läheb paremaks ja raha kogumine õigustaks end – meetmed peaksid positiivse sotsmaj mõjuga olema.

5. **Kuidas tagada paindlikkus erinevate muutustega (nt Euroopa Komisjoni uued eesmärgid) toimetulekuks, mis võivad kliimaseaduse elluviimist mõjutada?**

- JJM saab tasaarveldada LULUCF-ga, aga HKS ei saa ehk rahalist kasu pole, saastekvooditulu ei tule sellest juurde, kui HKS eesmärk suuremaks teha. Millised on EL vahendid ja rahavood tuleks arvestada. Kui tahame omanäolist KlimS ja konkurentsivõimet peab selleks olema lobby EL-s. Meie ühiskond ei peaks neid eesmärke kinni maksma, vaid EL solidaarselt. Lähtume komisjoni graafikust, et me ei peaks peale maksma. Ettevõtjad tunnevad Eesti valitsuse pärast rohkem muret kui EL pärast.
- EL eesmärgid on force major ja see peaks olema siis sisse kirjutatud ehk et see tähendaks automaatset KlimS eesmärkide ülevaatamist.
- KlimS-ga me muid eesmärke vähemaks ei tõmba (nt TE100 alla), pigem praktilised otsused võiksid olla alamaktides, suur ambitsioon ainult KLimS-s. Suurtel riikidel lihtsam eesmärke realiseerida.

Osalejad saavad oma ettepanekud ka kirjalikult edastada!